

กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์: กรณีศึกษา โพสต์ทูเดย์ และแนวหน้า

A Study of Political Participation Through Online Media: Case Study Post Today and Naewna

วุฒิพร ลิ้มวราภัส¹ และ สุวิชา เป้าอารีย์²

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ กรณีศึกษา โพสต์ทูเดย์ และแนวหน้า มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์ และอิทธิพลของสื่อออนไลน์ที่มีต่อการพัฒนาทางการเมือง โดยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ จัดทำเว็บไซต์ ผู้ดูแลเว็บไซต์ บรรณาธิการฝ่ายข่าวสาร และประชาชนผู้ติดตามเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ จำนวน 16 คน

ผลการศึกษาพบว่า (1) หนังสือพิมพ์ออนไลน์มีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ โดยนำเสนอความจริง ให้ความรู้ เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างประชาชนกับสื่ออันมีต่อการบริหารทางการเมืองของรัฐบาล และการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและผู้นำทางการเมือง สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ พบว่า มีการคัดกรองข้อมูล จัดการความคิดเห็นของผู้ใช้ ประสานงานตรวจสอบกิจกรรมต่างๆ และเปิดช่องทางให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นต่อข่าวการเมือง โดยส่วนใหญ่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตย แสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนทางการเมือง รวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองอันช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย (2) อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีต่อการพัฒนาทางการเมือง พบว่า ปัจจุบันอิทธิพลของสื่อออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางการเมืองเป็นอย่างมาก โดยทำให้โครงสร้างสังคมเปลี่ยนไปมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาในชีวิตประชาชนมากขึ้นส่งผลทำให้ระบบการเมืองมีการพัฒนาสูง มีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เพราะเป็นช่องทางในการให้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างต่อเนื่องในปริมาณที่ไม่จำกัด มีอิทธิพลส่งผลให้พลเมืองมีสิทธิ โอกาสและความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมากขึ้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, สื่อออนไลน์, พัฒนาการทางการเมือง

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

² อาจารย์ประจำ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Abstract

The objectives of this study are to 1) study political participation through online media, and 2) study the influences of online media on political development. The research methodology is qualitative research with collecting related research documents and conducting the in-depth interview. The total of 16 informants are divided into two groups. The first group worked in the online media business that publishes online news sites ‘Post Today’ and ‘Naewna’. This group comprises website managers and news librarians. The second group is online news followers. This research results reveal that 1) online newspapers have played role in politics and in political participation by informing political truths, political education, and being a communication channel between the public and the media related to the issues of government administration. For the political participation through online media, these media have fact-checking contents, moderate the opinions, coordinate among parties, monitor activities, and create channels for public comments. Most of them express their own perspectives on democracy, comment on the duty of political representatives, and exchange political opinions that promote the democratic culture. 2) Nowadays, the online media has greatly influenced political development because it informs people an up-to-date information. This influence causes the change in social structure. People adapt more technology into their lives. As a result, political system and democratic thinking are developed. The online media is a way to get information in unlimited quantities. The citizen can reach more sources of news and information equally.

Keywords: Political Participation, Online Media, Political Development

1. บทนำ

ประเทศไทยแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นประชาธิปไตยมาแล้ว 86 ปี ผลพวงของการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็คือการมีรัฐธรรมนูญไว้เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลง รัฐธรรมนูญมาแล้วจนถึงปัจจุบันจำนวน 18 ฉบับ โดยส่วนมากสาเหตุหลักที่ต้องเปลี่ยนเนื่องมาจากผลพวงของการปฏิวัติรัฐประหาร การตื่นตัวของนักเรียนนิสิต นักศึกษาและประชาชน ทำให้กระแสประชาธิปไตยกลับมาเฟื่องฟูในสังคมไทยอีกครั้ง นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่ทำให้ประชาชนชาวไทยตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น จนในที่สุดกระแสประชาธิปไตยของโลกได้มีอิทธิพลเข้ามาขับเคลื่อนให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้พัฒนาไปสู่การ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคประชาชน จนมีความรู้สึกประหนึ่งว่า “การเมืองเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องรับผิดชอบร่วมกัน การใช้อำนาจทางการเมืองล้วนมีผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั้งสิ้น” (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2550, น. 562-563)

ปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีการพัฒนา ระบบการติดต่อและการสื่อสารนั้นเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากระบบอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารไร้สายนั้นได้ทำการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร รวมถึงช่องทางการติดต่อสื่อสารกันให้เข้าถึงประชาชนทุกคน ทำให้สื่อออนไลน์นั้นเป็นที่นิยมอย่างรวดเร็ว และยังมีเปิดช่องทางการแสดงออกทางความคิดเห็นให้ประชาชนหรือผู้คนที่มีความสนใจในช่วงนั้นๆ ได้แสดงออกความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาข่าวหรือประเด็นข่าวได้โดยตรง (เสถียร เขยประทับ, 2551, น. 112) การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ของประชาชนผ่านทางเว็บไซต์ อย่างเช่น เว็บไซต์ข่าวของธุรกิจหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอข่าวสารด้านการเมือง อาทิ หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ และหนังสือพิมพ์แนวหน้า นั้น อาจเป็นไปในรูปแบบของการแสดงความคิดเห็น ทั้งการให้ความสนับสนุน และการแสดงความคิดเห็นในมุมมอง ซึ่งการแสดงความคิดเห็นทางสื่อออนไลน์เหล่านี้สามารถที่จะโต้ตอบกันได้โดยที่บุคคลไม่จำเป็นต้องรู้จักกันเลย แต่บุคคลสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนมุมมองทางการเมือง และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข่าวทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์อย่างเว็บไซต์นี้เองที่ทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากได้รับการกระตุ้นจากการโต้ตอบความคิดเห็น และการรู้ถึงมุมมองทางการเมืองที่แตกต่างจากตน ซึ่งการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์นั้นทำให้มีการยกระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนขึ้นมา โดยอาจเริ่มจากการแสดงความคิดเห็น การโต้แย้ง การสนับสนุนทางการเมือง รวมไปถึงการปลุกระดมประชาชนให้ออกมาใช้สิทธิของตนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ดังนั้น จึงการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์ กรณีศึกษา โพสต์ทูเดย์และแนวหน้า เป็นความน่าสนใจเนื่องจาก สื่อออนไลน์ของหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 นี้ เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้เข้าถึง ทุกเวลา และทุกสถานที่ และเป็นสื่อออนไลน์กระแสหลัก มีผู้ติดตามเป็นจำนวนมากแตกต่างกัน (เฟซบุ๊กมีผู้ติดตามอยู่ที่ 3.4 ล้านคน และ 4.5 แสนคน) มีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็น การแสดงมุมมองความคิดเห็นทางการเมือง การโต้แย้ง การปลุกระดมผ่านสื่อออนไลน์ โดยในที่นี่ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดที่สำคัญสร้างกรอบแนวคิดทางการศึกษา (Conceptual Framework) จากแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง และแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเมือง โดยหยิบยกประเด็นเรื่องเกี่ยวกับการผลักดัน "ร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) นิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องจากการชุมนุมทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน พ.ศ." เนื่องจากเป็นประเด็นทางการเมืองที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งสื่อออนไลน์และประชาชนอย่างกว้างขวาง ตลอดจนเป็นประเด็นที่

นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองไทยและความพยายามปฏิรูปประเทศในหลาภมิติเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในช่วงที่ผ่านมา (รายละเอียดในรูปที่ 1 กรอบแนวคิดทางการศึกษา (Conceptual Framework))

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของสื่อออนไลน์ที่มีต่อการพัฒนาทางการเมือง

3. แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)

1. ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมของประชาชนที่มุ่งเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละยุคแต่ละสังคจะมีคามแตกต่างกันออกไป พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นความสำเร็จของการพัฒนาทางการเมืองซึ่งเป็นการปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละครั้งไม่ว่าจะสำเร็จหรือไม่ไม่ว่าจะเป็นครั้งคราวหรือยาวต่อเนื่อง การกระทำนั้นจะมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลเกี่ยวกับนโยบาย การบริหารงาน และการเลือกผู้นำทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่น ประชาชนรวมตัวกันเพื่อคัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายต่างๆ ของรัฐ เป็นต้น (ทรงยุทธ ดันวัน, 2552, น. 151) ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นเรื่องของประชาชนหรือภาคส่วนที่อยู่นอกเหนือจากสถาบันหรือองค์กรทางการเมืองและมีใจเรื่องของนามธรรมหรือทางความคิดความเชื่อ หากแต่เป็นการแสดงออกเชิงพฤติกรรมในเชิงปรากฏการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะแสดงออกในการเรียกร้องหรือกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำ นโยบาย กฎหมาย หรืออื่นๆ ที่อำนาจทางการเมืองเข้าไปมีอิทธิพลหรือได้รับผลกระทบ

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง การแบ่งประเภท และลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีดังนี้ (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, 2550, น. 97-99) ได้แก่ (1) การกำหนดตัวผู้ปกครอง (2) การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล (3) การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล และ (4) การชุมนุมเคลื่อนไหวกทางการเมือง ขณะที่ Almond and Powell (1976, pp. 145-146, อ้างถึงใน กุสิทธิ์ ชันติกุล, 2553, น. 18) ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองภายใต้กระบวนการของระบอบประชาธิปไตย สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ หนึ่ง, การมีส่วนร่วมของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่หรือสิทธิของประชาชน และ สอง, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนหรือกลุ่มพลังทางการเมือง โดยแสดงออกถึงพฤติกรรมที่อยู่ นอกเหนือหรือละเมิดจากบรรทัดฐานที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนดไว้

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง นั้น ประกอบด้วย สิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อม หมายถึง ลักษณะทางสังคม และสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น เพราะไม่เพียงกระตุ้นพฤติกรรมทางการเมืองเฉพาะบุคคล ยังสามารถกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับกลุ่มอีกด้วย ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลซึ่งในที่นี้ คือ ทศนคติ การศึกษา รายได้ อายุ เป็นต้น รวมถึงปัจจัยด้านสภาพทางการเมืองและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด เนื่องจากสภาพทางการเมืองและสังคม ทำให้การรับข่าวสารทางการเมืองในช่วงเวลาขณะ นั้น เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้เป็นอย่างดี (Milbrath and Goel, 1977)

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในมิติหนึ่งของประชาธิปไตย และธรรมาภิบาลด้วย การวัดระดับ การเป็นประชาธิปไตย และธรรมาภิบาล จึงมักจะวัดที่ระดับของการมีส่วนร่วมด้วยปัจจัยหนึ่ง แต่ในที่นี้ จะให้ความสำคัญกับการมี

ส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นมิติหนึ่งของการเป็นประชาธิปไตย โดยมีลำดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเมื่อปี พ.ศ. 2543 ถวิลวดี บุรีกุล (2543, น.15) ได้พัฒนามาจาก Milbrath (1965) ; Roth and Wilson (1980) ออกเป็น 3 ระดับใหญ่ๆ คือ (1) ความสนใจและการมีส่วนร่วมระดับต่ำ เรียงลำดับจากการมีส่วนร่วมน้อยไปหาการมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ การพูดคุยเรื่องการเมือง การไปลงคะแนนในการเลือกตั้งท้องถิ่น การไปลงคะแนนในการเลือกตั้งระดับชาติ การพูดคุยชวนผู้อื่นให้ไปลงคะแนน และการร่วมประท้วงทางการเมือง ตามลำดับ (2) ความสนใจ และการมีส่วนร่วมระดับปานกลาง เรียงลำดับจากการมีส่วนร่วมน้อยไปหาการมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ การติดต่อกับนักการเมือง การบริจาคเงินหรือสิ่งของ การร่วมชุมนุมฟังการหาเสียง/แนะนำตัว การเข้าร่วมในเวทีสาธารณะ การรวมตัวกับคนอื่นเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือเป็นสมาชิกกลุ่ม การช่วยผู้สมัครหรือพรรคการเมืองหาเสียง การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง และการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ตามลำดับ (3) ความสนใจและการมีส่วนร่วมระดับสูง เรียงลำดับจากการมีส่วนร่วมน้อยไปหาการมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ การดำรงตำแหน่งสำคัญในพรรคการเมือง และลงสมัครรับเลือกตั้ง ตามลำดับ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง

พัฒนาการเมือง ตามแนวคิดของ Pye (1996) ได้กล่าวถึงนิยามถึง 10 แนวคิด ประกอบด้วย (1) มองว่าพัฒนาการเมืองเป็นพื้นฐานการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (2) การพัฒนาการเมืองเป็นการเมืองของสังคมอุตสาหกรรม (3) การพัฒนาการเมืองเป็นความทันสมัยทางการเมือง (Political Modernization) (4) การพัฒนาการเมือง นั้น เป็นเรื่องการค้าขายงานของรัฐบาล การใช้นโยบายชาตินิยมเห็นเครื่องมือสำคัญเพื่อให้เกิดความเป็นชาติอย่างแท้จริง (5) การพัฒนาการเมืองเกี่ยวข้องกับพัฒนาระบบบริหารและกฎหมาย โดยแบ่งรูปแบบของการสร้างชาติออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การสร้างสถาบัน และการพัฒนาผลเมือง (6) การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการระดมพลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง (7) การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการพัฒนาประชาธิปไตย ยิ่งระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตยมากเท่าใด ก็ย่อมแสดงว่ามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นเท่านั้น (8) การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของความมีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระเบียบ (9) การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการระดมพลและอำนาจ และ (10) การพัฒนาการเมือง เป็นแง่หนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงจำเป็นต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมพร้อมกันไปด้วย (Pye, 1996)

ในปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทยได้จัดการประชุมที่มีชื่อว่า “From Arab Spring to Thai Crisis: The Spirit of Global Democratization” โดยความร่วมมือของสามหน่วยงาน ได้แก่ สถาบันพระปกเกล้า สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติประจำประเทศไทย และศูนย์คิดตามประชาธิปไตยไทย Larry Diamond หนึ่งในผู้นำเสนอและอภิปราย ได้นำเสนอข้อค้นพบเกี่ยวกับสถานการณ์การพัฒนาประชาธิปไตยทั่วโลกในปัจจุบัน พบว่า ภายหลังจากสิ้นสุดของสงครามเย็น หลายประเทศปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย แต่หลายประเทศไม่ได้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง กล่าวคือ ประเทศเหล่านั้นได้รับเอารูปแบบของประชาธิปไตยไปใช้ เช่น การเลือกตั้ง ระบบตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ แต่ไม่ได้ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนของพวกเขาอย่างแท้จริง หรือกล่าวได้ว่าการปกครองเช่นนี้เป็นเพียงประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง (Electoral Democracy) ไม่ใช่ประชาธิปไตยแบบเสรี (Liberal Democracy) ซึ่งรูปแบบหลังถือเป็นการปกครองใน “ระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ” ซึ่งนอกเหนือจากการเลือกตั้งแล้ว ประชาชนจะมีส่วนร่วม (Participation) มีสำนึกรับผิดชอบ มีการตรวจสอบได้ทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ (Vertical & Horizontal Accountability) มีการค้ำประกันและเคารพต่อสิทธิของชนหมู่น้อย (Minority Rights) และหลักนิติธรรม (Rule of Law) ซึ่งมีเพียงสองในสามของประเทศที่เป็นประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งเท่านั้นที่พอจะนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีประชาธิปไตยแบบเสรี หรือมีประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเมือง

1. สื่อสังคมออนไลน์ และประเภทของสื่อออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สื่อดิจิทัลที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคม (Social Tool) เพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันบนเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ผ่านทางเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใดๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต โดยเน้นให้ผู้ใช้ทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารมีส่วนร่วม (Collaborative) อย่างสร้างสรรค์ ในการผลิตเนื้อหาขึ้นเอง (User-Generate Content: UGC) ในรูปของข้อมูล ภาพ และเสียง (ภิเชก ชัยนรินทร์, 2554) สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคน หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งสื่อสารมวลชนที่อาศัย “เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network Online)” ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตั้งประเด็น นำเสนอข่าว ขณะที่ผู้รับสารภายในเครือข่ายสังคมออนไลน์ สามารถสะท้อนแสดงความคิดเห็น ถกเถียง อภิปราย และนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง หากประเด็นใดได้รับความนิยม ติดตามหรือ เบี่ยงเบนไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง จะสามารถทำให้เกิด “กระแสสังคมออนไลน์” ซึ่งสามารถสะท้อนหรือกดดันรัฐหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ในระดับหนึ่ง สำหรับประเภทของสื่อสังคมออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์ที่มีอยู่ในโลกมีหลายประเภทด้วยกัน กระนั้นก็ตาม โดยทั่วไปสามารถจำแนกออกได้เป็น 10 ประเภท ได้แก่ Weblogs, Social Networking, Micro Blogging และ Micro Sharing, Online Video, Photo Sharing, Wikis, Virtual Worlds, Crowd Sourcing, Podcasting และ Discuss/Review/Opinion (Web Board) (ศิริพร กนกชัยสกุล, 2553)

2. บทบาทของสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์กับการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตย

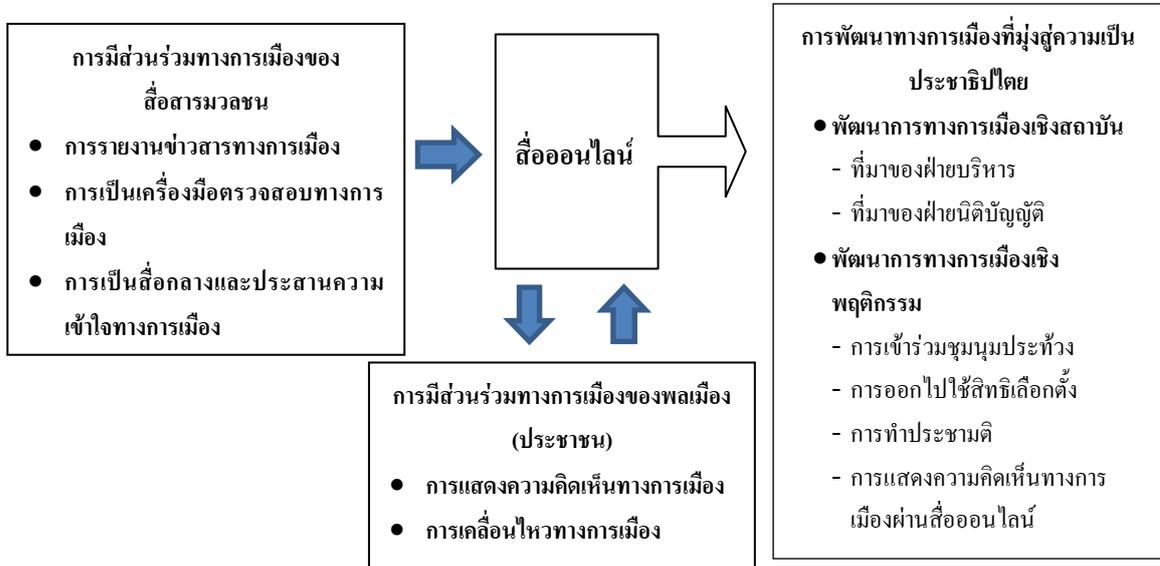
การจัดประชุม “From Arab Spring to Thai Crisis: The Spirit of Global Democratization” ได้มีการตั้งข้อสังเกตจาก Lary Diamond ว่า การติดต่อสื่อสารของผู้คนมากขึ้น นำไปสู่การถกเถียง อภิปรายประเด็นทางการเมืองและสาธารณะ ตลอดจนการปลุกกระแสมวลชนให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงและล้มล้างระบบการเมืองที่ไม่ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังจากประชาชนมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย ดังกรณีคลื่นการปฏิวัติประชาธิปไตยในอาหรับ (Arab Spring) ที่ได้แผ่ขยายไปทั่วดินแดนแอฟริกาเหนือและอีกหลายๆ ประเทศในเวลาต่อมา (สถาบันพระปกเกล้า, 2554)

นอกจากนี้ ปัจจุบันสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมมาสู่รูปแบบประชาธิปไตยโดยเป็นไปในลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง พรรชนะ และความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล อันก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และสามารถทำให้ประชาชนดำรงอยู่ในสังคมการเมืองนั้นได้ (พฤทธิสาร ชุมพล, 2540, น. 181) ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของการถ่ายทอดข่าวสาร หรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างรัฐบาล ประชาชน รวมถึงกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยใช้กระบวนการสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่สำคัญ โดยเฉพาะการส่งผ่านข้อเรียกร้อง และความคิดเห็นต่างๆ ที่มีต่อรัฐบาล นโยบาย หรือผลงานของรัฐบาล ผ่านช่องทางการสื่อสารทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ผู้แทนของประชาชน รวมถึงสื่อมวลชนไปสู่รัฐบาล และในขณะเดียวกันรัฐบาลมีโอกาสนำเสนอ นโยบาย หรือข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ลักษณะการสื่อสารดังกล่าวเป็นรูปแบบ “การสื่อสารแบบสองทาง” (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550, น. 26)

แนวโน้มของการนำเสนอของสื่อมวลชนผ่านสื่อออนไลน์จะปรากฏในระดับที่สูงขึ้น จึงช่วยเพิ่มโอกาสในการอภิปราย ระดมความคิดเห็น แสดงออกทางการเมืองของประชาชนต่อระบบการเมือง สถาบันการเมือง ตัวแสดงทางการเมือง กลไกการทำงานของรับภายใต้ระบบการเมืองจะถูกตรวจสอบและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

ซึ่งยังอาจนำไปสู่การแสดงผลออกที่มีช่วงจำกัดเพียงแค่หน้าสื่อออนไลน์เพียงอย่างเดียว แต่อิทธิพลของสื่อออนไลน์ยังช่วยกระตุ้น หรือทำให้เกิดการแสดงผลออกเชิงพฤติกรรมบางอย่างได้อย่างหนึ่งได้

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดทางการศึกษา (Conceptual Framework)

5. ระเบียบวิธีวิจัย

1. วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง 16 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก สื่อสารมวลชน ได้แก่ บรรณาธิการข่าวสาร ผู้จัดทำเว็บไซต์ และผู้ดูแลเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ ของสำนักข่าวโพสต์ทูเดย์ และแนวหน้า รวม 6 คน กลุ่มที่สอง คือ ประชาชนผู้ติดตามเว็บไซต์ข่าวออนไลน์โพสต์ทูเดย์ โดยคัดเลือกจากความถี่ในการแสดงความคิดเห็นต่อสื่อด้านการเมือง ประชาชนผู้ติดตามเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ โดยคัดเลือกจากความถี่ในการแสดงความคิดเห็นต่อสื่อด้านการเมือง รวม 10 คน ข้อมูลที่ได้นำมาใช้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descript Analysis) และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparison Analysis) เพื่อสรุปรวบรวมข้อคิดทางความคิด (Conceptualize) และตอบคำถามวัตถุประสงค์การศึกษา เทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. การเลือกกรณีศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์และบทบาทของสื่อออนไลน์นั้น ด้วยเหตุผล 2 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การเลือกศึกษากรณีการออกกฎหมายนิรโทษกรรม ด้วยเหตุผลที่ว่า การออกกฎหมายนิรโทษกรรม เป็นประเด็นสาธารณะที่ประชาชนและสื่อออนไลน์ให้ความสนใจ ไม่ว่าจะเป็น การนำเสนอของสื่อออนไลน์ในการนำเสนอเหตุผลและความจำเป็นของ ร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ และการแสดงความคิดเห็น

ทางการเมืองของประชาชน จากการออกกฎหมายนิรโทษกรรมดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาทางการเมืองในหลายมิติ ทั้งการพัฒนาทางการเมืองเชิงสถาบัน ประกอบด้วย พัฒนาการทางการเมืองเชิงสถาบัน ช่วงการปกครองของรัฐบาล คสช. และพัฒนาการเมืองเชิงสถาบันตามรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2560 รวมไปถึงพัฒนาการเมืองเชิงพฤติกรรม ประกอบด้วย การเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งจากสื่อออนไลน์และประชาชน

ประการที่สอง การเลือกศึกษาสื่อออนไลน์ เพราะสื่อออนไลน์เป็นช่องทางที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและพรรคการเมือง ซึ่งในการวิจัยนี้ได้เลือกศึกษาโพสต์ทูเดย์และแนวหน้า เนื่องจากสื่อออนไลน์ของหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 นี้เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้เข้าถึง ทุกเวลา และทุกสถานที่ มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น การแสดงมุมมองความคิดเห็นทางการเมือง การโต้แย้ง การปลุกกระดมผ่านสื่อออนไลน์

6. ผลการศึกษา

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า (1) สื่อออนไลน์ที่มีการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการผลักดันร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ ได้มีส่วนสำคัญต่อการกระตุ้นหรือปลุกเร้าพฤติกรรมทางการเมืองทั้งระดับปัจเจกบุคคล สถาบันทางการเมืองอย่างพรรคการเมือง ตลอดจนสถาบันอื่นๆ ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อประชาชน มหาวิทยาลัย สื่อมวลชนแขนงต่างๆ กระนั้นก็ตามพบว่าประชาชนยังคงติดตามข่าวสารผ่านทั้งสื่อกระแสหลักอย่างโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ควบคู่ไปกับการติดตามข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ กระนั้นก็ตาม บางกรณีการนำเสนอข่าวสาร แต่ก็มีได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้โดยอิสระในบางกรณีด้วยเหตุผลด้านบรรยากาศในการแสดงความคิดเห็น (Comments and Discussion) (2) ลักษณะเชิงพฤติกรรมของประชาชน อันเป็นผลสืบเนื่องจากการรับข่าวสารจากสื่อออนไลน์ คือ ประชาชนมีแนวโน้มต่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Political Movement) เพื่อแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการร่วมชุมนุมทางการเมืองหรือเป็นผู้ประท้วงเรียกร้อง (Protester) และก่อให้เกิดแรงกดดันต่อตัวผู้ถืออำนาจรัฐขณะนั้น โดยตรง คือ รัฐบาลและฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ และ 3) การประท้วงซึ่งมิได้จำกัดเพียงแต่การแสดงออกถึงการไม่ยอมรับทางนโยบายหรือกฎหมายเท่านั้น แต่ยังอ้างอิงไปถึง “ผู้ถืออำนาจ” ว่าต้องแสดงความรับผิดชอบโดยการลาออกอีกด้วย อันเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในการ “กำหนดตัวผู้ปกครอง” แต่มิได้หมายถึงการเลือกสรรหรือเลือกตั้ง เป็นเพียงการแสดงออกซึ่ง “การไม่ยอมรับ” ด้วยเหตุผลการหมดความชอบธรรมนั่นเอง

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์ในทึนี้ ยังพบว่า การจุดประเด็นและนำเสนอข่าวสารของสื่อออนไลน์ มีแนวโน้มที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนทัศนคติและความคิดทางการเมือง และวิพากษ์วิจารณ์ได้ง่ายที่สุด ประชาชนสามารถเป็นได้ทั้งผู้รับสาร และส่งต่อข่าวสาร ตลอดจนแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบายของรัฐได้โดยง่าย และอาจเป็นผู้ส่งต่อข้อมูลข่าวสารได้อีกด้วย ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์อาจนำไปสู่การยกระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยในระดับที่สูงขึ้น ส่งผลทำให้วัฒนธรรมประชาธิปไตยหรือความเป็นพลเมืองของสังคมไทยสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Pye (1996) ในข้อที่ (6) การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการระดมพลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง และข้อที่ (7) การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการพัฒนาประชาธิปไตย ยิ่งระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตย

มากเท่าใด ก็ย่อมแสดงว่ามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นเท่านั้น (Pye, 1996) และแนวโน้มการพัฒนาทางการเมืองในประเทศไทย พัฒนาสู่ความเป็นประชาธิปไตยในแง่วัฒนธรรมทางการเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ

2. อิทธิพลของสื่อออนไลน์ที่มีผลต่อการพัฒนาทางการเมือง

การแสดงความคิดเห็นของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์ทั้ง 2 ฉบับ เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีต่อการพัฒนาทางการเมืองสู่ความเป็นประชาธิปไตย เช่น มีการกระตุ้นจิตสำนึกทางการเมือง การกล้าแสดงออกทางการเมืองอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ การตรวจสอบ อันเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมการแสดงออกทางการเมือง เป็นเวทีวิพากษ์ทางการเมือง ส่งผลให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ปราศจากการควบคุม จากพื้นที่ในการพูดคุยหรือติดต่อสื่อสาร ถูกขยับฐานะจากสังคมออนไลน์สู่เวทีแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ส่วนสาเหตุที่มีประเด็นทางการเมืองมาเกี่ยวข้อง อาจมีสาเหตุจากการมีพื้นที่ส่วนตัวเป็นของตนเอง รวมถึงการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนและเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นอย่างมากในสังคม ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อปลุกปั่นกระแสสร้างความรุนแรง ผ่านความสนใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แม้การแสดงความคิดเห็นจะไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ในสังคม แต่การตอบโต้เชิงลบก็ทำให้เกิดปัญหา รวมถึงความอิสระในการแสดงความคิดเห็น กลายเป็นสิ่งเร้ากระตุ้นให้เกิดความรุนแรง การแสดงออกทางการเมืองผ่านช่องทางออนไลน์ดังกล่าว เป็นพัฒนาการทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากการเขียนบทความและมีขอบเขตของนักศึกษาในอดีต จนกระทั่งยุคอินเทอร์เน็ตที่สามารถรวมตัวกันได้ง่าย และมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ สื่อออนไลน์นำมาซึ่งความกล้าหาญในการแสดงออกทางการเมืองอย่างแท้จริงตรงไปตรงมา เมื่อมาพบผู้ที่คิดเห็นในแนวทางเดียวกันจึงทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น และคนรุ่นใหม่จำนวนไม่น้อยเลือกแสดงอุดมการณ์ผ่านสื่อออนไลน์ เนื่องจากการแสดงจุดยืนของตนเองเป็นเรื่องยากในขณะนี้ ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ต่อไปนี้ “หนังสือพิมพ์ออนไลน์โพสต์ทูเดย์มีข้อกำหนดและเงื่อนไขการใช้บริการ โดยมีข้อกำหนดว่าจะไม่ทำซ้ำ จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ ดัดแปลง คาวนีย์โหลด อพโหลด แสดงข้อความ เผยแพร่ และทำให้ปรากฏต่อสาธารณชนซึ่งข้อความ ข้อมูล ข่าวสาร เนื้อหา ไม่แสดงความคิดเห็น เผยแพร่เนื้อหาที่เป็นการหมิ่นประมาท ดูหมิ่น ลามก อนาจาร หยาดคาย ให้อาย เป็นเท็จ ยุง ไม่เหมาะสม หรือไม่ชอบด้วย กฎหมาย...และไม่แสดงโพสต์ หรือเผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา เชื้อชาติ เพศ รสนิยมทางเพศ อายุ การเมือง หรือปมด้อยของบุคคลใด หรืออาจก่อให้เกิดความวุ่นวาย การแบ่งแยก ความขัดแย้ง และท่านจะไม่โพสต์ข้อความแสดงความคิดเห็นละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิใดๆ ของบุคคลอื่น ตามที่กฎหมายกำหนดไม่ว่าโดยวิธีการใด” (สัมภาษณ์, นามสมมติ, 2559)

คนรุ่นใหม่ถูกตัดออกจากประเด็นทางการเมือง ไม่มีบทบาทเป็นตัวละครทางการเมืองก่อนข้างนาน รวมถึงการเปลี่ยนบทบาทของสื่อจากสื่อสาธารณะเป็นสื่อส่วนตัว ทำให้ช่องทางทางออนไลน์กลายเป็นพื้นที่อิสระทางการเมืองแสดงความคิดเห็น รวมทั้งมีปัจจัยจากความสนใจทางการเมืองหรือติดตามสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น การติดตามผลการพิจารณา ร.บ. นිරโทษกรรม รวมทั้งการรวมตัวเพื่อประท้วงหรือแสดงความคิดเห็นด้วยกับ ร.บ. ดังกล่าว

สำหรับผลการศึกษาอิทธิพลของสื่อออนไลน์ต่อการพัฒนาทางการเมือง แบ่งผลการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างอิทธิพลของสื่อออนไลน์ที่มีต่อการพัฒนาทางการเมือง 2 ส่วน ส่วนแรกคือ ผลต่อการพัฒนาทางการเมืองเชิงสถาบัน โดยมุ่งตรวจสอบพัฒนาการของระบบสถาบันการเมืองที่สำคัญในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ต่อต้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ และส่วนที่สอง พัฒนาการทางการเมืองเชิงพฤติกรรม ซึ่งอาจเรียกว่า “การเมือง

ภาคพลเมือง” หรือวัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยผลการศึกษาพบว่า หนังสือพิมพ์ออนไลน์มีบทบาทที่สำคัญของสื่อมวลชนในการสร้างพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างประชาธิปไตยให้กับสังคม อันเป็นเวทีที่ประชาชนมาพบกันเพื่ออภิปรายโต้เถียงปัญหา การแลกเปลี่ยนกัน การรับรู้ร่วมกัน และนำมาสู่การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของสาธารณชน สอดรับกับประชาธิปไตยยุคใหม่ที่ต้องการพลเมืองที่มีความรอบรู้สามารถตัดสินใจปัญหาทางการเมืองได้ด้วยตัวเอง พลเมืองสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปอภิปรายโต้แย้ง ชั่งน้ำหนักตัดสินใจ และลงมือกระทำการทางการเมืองต่อไปได้ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ยังจึงเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้สาธารณชนเข้าร่วมกับกระบวนการทางการเมือง เป็นปัจจัยที่ชี้ขาดความมั่นคงยั่งยืนของประชาธิปไตยที่สื่อได้สร้างให้กับสังคมด้วย ทั้งนี้ พลังอำนาจของสื่อสังคมออนไลน์จะยังมีมากขึ้น หากผู้ผลิตเนื้อหาหมิ่นเคียดข่มขู่ความสัมพันธ์ในสังคมออนไลน์กว้างขวาง หรือมีผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก ยิ่งเพิ่มปริมาณผู้รับรู้และเห็นด้วยกับเรื่องราวนั้นมากขึ้น พลังกดดันที่จะทำให้เกิดผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็จะมากตามไปด้วย ส่วนการปิดกั้น ถือเป็นตัวแปรที่ส่งผลกระทบทางลบต่อการเมืองและประชาธิปไตยด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการท่วมท้นของข่าวสารที่มีจำนวนมหาศาล ปัญหาช่องว่างในการรับรู้ข่าวสารระหว่างผู้ที่เข้าถึงเทคโนโลยีกับผู้ที่เข้าไม่ถึง ปัญหาความวุ่นวายและความแตกข้วในการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ต้องรับผิดชอบ ปัญหาความน่าเชื่อถือของการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเลือกตั้ง การทำประชานิยม อีกทั้ง ปัญหาความวุ่นวายอันเกิดจากการมีกลุ่มพหุนิยมจำนวนมาก ที่พร้อมจะเรียกร้องผลประโยชน์ในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย และปัญหาอื่นๆ ผลการศึกษาในครั้งนี้ ช่วยยืนยันข้อเสนอจากงานศึกษาวิจัยของ Larry Diamond (สถาบันพระปกเกล้า, 2554) ที่ว่าการติดต่อสื่อสารของผู้คนมากขึ้น นำไปสู่การถกเถียง อภิปราย ประเด็นทางการเมืองและสาธารณะ ตลอดจนการปลุกกระดมประชาชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองที่ไม่ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังจากประชาชนมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ ยังพบว่า สื่อสารมวลชนที่ใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือนำเสนอข่าวจะมีผลต่อพฤติกรรมกรรับสาร จากสื่อของผู้บริโภค เป็นแรงผลักดันให้เกิดพัฒนาการในรูปลักษณะ และเนื้อหาของสื่อให้ก้าวตามตลอดเวลาเมื่อศักยภาพในการสื่อสารมีมากขึ้น การส่งผ่านข่าวสารถึงกลุ่มเป้าหมายให้หลากหลายก็ยิ่งมีความเป็นไปได้มากขึ้น เทคโนโลยีจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้สื่อแตกออกเป็นหลายแขนง และยิ่งทวีความสำคัญยิ่งขึ้นในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารของมวลชน สื่อมวลชนที่มีบทบาทจึงมีพันธกิจสำคัญยิ่งกว่าบทบาทและหน้าที่ คือ สำนักแห่งความรับผิดชอบ และจริยธรรมในกระบวนการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูลให้กับมวลชนอย่างไม่เป็นพิษเป็นภัย ไม่ว่าจะทางตรง หรือทางอ้อม เพราะสื่อสารมวลชน ได้เพิ่มบทบาทด้านข่าวสารมากขึ้นทุกวัน ในสังคมแห่งความรู้เช่นปัจจุบัน แน่นนอนว่าสื่อดังกล่าวย่อมมีอิทธิพล ต่อการกำหนดทิศทางของสังคมประเทศชาติในส่วนที่ก่อให้เกิดการปลูกฝัง เปลี่ยนแปลงทัศนคติ วิธีคิด และพฤติกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้รับสารอันเป็นผลมาจากการรับสารทางสื่อมวลชน ตามที่มีผู้เชื่อกันว่า สื่อมวลชน จะเป็นกระจกสะท้อนสังคม ขณะเดียวกันสังคมก็สะท้อนคุณภาพของสื่อมวลชนในแต่ละสังคมเช่นกัน การเลือกที่จะเป็นกระจกใสที่เที่ยงตรงหรือกระจกที่บิดเบื้อยย่อมขึ้นอยู่กับคุณธรรม และจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ

3. ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาอิทธิพลของสื่อออนไลน์ต่อพัฒนาการทางการเมือง แบ่งผลการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างอิทธิพลของสื่อออนไลน์ที่มีต่อพัฒนาการทางการเมือง 2 ส่วน ส่วนแรกคือ ผลต่อพัฒนาการทางการเมืองเชิงสถาบันโดยมุ่งตรวจสอบพัฒนาการของระบบสถาบันการเมืองที่สำคัญในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ต่อต้านร่างพระราชบัญญัติ

โทษกรรมฯ และส่วนที่สอง พัฒนาการทางการเมืองเชิงพฤติกรรม ซึ่งอาจเรียกว่า “การเมืองภาคพลเมือง” หรือ วัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยผลการศึกษาเบื้องต้น

พัฒนาทางการเมืองเชิงสถาบัน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าภายใต้บริบทของการเมืองไทยนั้น การใช้สื่อออนไลน์ยังเป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสารของสื่อมวลชนไปยังประชาชนเท่านั้น มิได้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยตามแนวคิดพัฒนาการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยโดยฉับพลัน กล่าวคือ ประเทศไทยยังคงมีทางออกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองผ่านการรัฐประหาร โดยกองทัพแห่งชาติเหมือนกับที่เกิดขึ้นในอดีตหลายๆ ครั้งของประวัติศาสตร์การเมืองไทยเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตสุญญากาศของศูนย์อำนาจทางการเมือง ดังเห็นได้จากการเข้ามาของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ยึดอำนาจและสถาปนาตนเองเป็น “องค์กรพิทักษ์” มีการออกกฎหมายที่รวมศูนย์อำนาจไว้ในรูปแบบรัฐเผด็จการ ดังเห็นได้จากมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ที่รวมอำนาจทั้งบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการไว้ที่ผู้ก่อการรัฐประหาร ขณะเดียวกัน มีการแต่งตั้งรัฐบาลและสภานิติบัญญัติแห่งชาติโดยอาศัยอำนาจขององค์กรพิทักษ์ดังกล่าว มิได้นำไปสู่การเลือกตั้งของประชาชนเพื่อแก้ปัญหาในทันที รวมทั้งการออกกฎหมายควบคุมสิทธิทางการเมืองอย่างกว้างขวาง อาทิ มีการใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 หรือข้อหา “ยุบปลุกปั่น” ถูกใช้ต่อกลุ่มคนที่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองในทิศทางตรงข้ามกับรัฐบาลทหารมากขึ้น การเพิ่มอำนาจของทหารในการตรวจค้นประชาชนผ่านมาตรา 44 เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์สถาบันทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2560 ได้แสดงให้เห็นสถานะที่ “ถดถอย” ของระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ แม้จะกำหนดให้มีการเลือกตั้งภายใต้ระบอบรัฐสภา แต่มีข้อสังเกตเกี่ยวกับกลไกที่มีได้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นแต่อย่างไรก็ตาม กล่าวคือ รัฐธรรมนูญกำหนดให้ “วุฒิสภา” ในวาระเริ่มแรกดำรงตำแหน่งวาระ 5 ปี จำนวน 250 คน ให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติถวายคำแนะนำ โดยมาจากการจัดให้มีการเลือกโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งจำนวน 50 คน และมาจากคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา (แต่งตั้งโดย คสช.) จำนวน 194 คน และรายชื่อสำรองอีกจำนวน 50 คน รวมกับตำแหน่งปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการเหล่าทัพ และผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในขณะที่รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งทั้งหมด แสดงให้เห็นพัฒนาการเมืองทางการเมืองเชิงสถาบันโดยรวมของไทยภายใต้แนวคิดประชาธิปไตยมีแนวโน้มที่แย่งหรือมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ดังนั้น ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าสื่อออนไลน์มิได้มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเมืองเชิงสถาบันของไทยภายใต้แนวคิดการพัฒนาการเมืองที่มุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้าม สำหรับประเทศไทยสถาบันทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นผลผลิตมาจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลังทางการเมืองและผู้ถือครองอำนาจรัฐบางส่วนเป็นสำคัญ ซึ่งได้แย่งพัฒนาการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ ที่พบว่า ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้กลับมามีส่วนสนับสนุนและเป็นปัจจัยเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยอีกครั้ง ดังเห็นได้จากจากคลื่นการปฏิวัติประชาธิปไตยในอาหรับ (Arab Spring) ที่ได้แผ่ขยายไปทั่วดินแดนแอฟริกาเหนือ (สถาบันพระปกเกล้า, 2554)

พัฒนาการเมืองเชิงพฤติกรรม

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของประชาชนมีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น โดยยกระดับจากการไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง หรือมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย เช่น รับข่าวสาร แสดงความคิดเห็น อภิปราย ผู้การมีส่วนร่วมในระดับปานกลางและระดับที่สูงขึ้นได้ เช่น การออกมาชุมนุมประท้วงกดดัน

รัฐบาล นอกจากนี้ การขยายตัวของจำนวนหรือสัดส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเมือง อาทิ พบว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2560 มากกว่ารัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 การขยายตัวของการประท้วงร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ ไม่จำกัดเฉพาะในกรุงเทพมหานคร แต่ลุกลามไปเกือบทุกจังหวัด (การขยายตัวของการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เชิงพื้นที่) รวมทั้งการกระตุ้นการแสดงออกเชิงพฤติกรรมใหม่ๆ ระหว่างฝ่ายผู้สนับสนุนและคัดค้านการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ในปี พ.ศ. 2557 การถ่ายเชลล์เพื่อการเข้าร่วมชุมชนและเชิญชวนเพื่อนในเครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นต้น

7. ข้อเสนอแนะ

1. กลุ่มสื่อออนไลน์ ควรมีการนำเสนอข่าวทางการเมืองที่เป็นความจริง ปราศจากอคติ เพื่อส่งผลทำให้ประชาชนผู้ติดตามข่าวทางการเมืองทางสื่อออนไลน์ได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองที่เป็นจริง และส่งผลทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่นำไปสู่การพัฒนาการเมืองไปสู่หลักประชาธิปไตยบนพื้นฐานเหตุและผลได้อย่างแท้จริง

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่ติดตามข่าวทางการเมืองทางออนไลน์ ควรมีการกลั่นกรองข่าวที่รับรู้ว่าเป็นเท็จเพียงใดด้วยเหตุและผลที่เป็นไปตามความจริง รวมทั้งในการแสดงความคิดเห็นในโพสต์ทางสื่อออนไลน์ ไม่ควรมีความรุนแรง ไม่ควรแบ่งพรรคแบ่งฝ่าย ในการร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เพื่อเป็นการฝึกตนเองรู้จักวิเคราะห์ข่าวทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

3. สื่อออนไลน์แต่ละสำนัก ควรเพิ่มบทบาทในการเป็นสื่อกลางสะท้อนทัศนคติของประชาชนไปยังผู้มีอำนาจการตัดสินใจของระดับประเศศาธารณะมากยิ่งขึ้น เพื่อให้กลไกระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนเกิดขึ้นร่วมกับการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในการมีส่วนร่วมต่อประเศศาธารณะได้มากยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจประเด็นที่ประชาชนให้ความสนใจมากที่สุดในแต่ละมิติการพัฒนาสังคม การจัดทำโพลล์สำรวจความคิดเห็น การเสนอแนะข้อมูลและความต้องการของประชาชนต่อประเศศาธารณะที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ เป็นต้น

4. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการเมืองและความเป็นประชาธิปไตย (อาทิ คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง สถาบันพระปกเกล้า สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม และสื่อสารมวลชน หรืออาศัยรูปแบบความร่วมมือกัน) ควรใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์ให้เป็นประโยชน์ต่อการการเรียนรู้ค่านิยม หรือวัฒนธรรมของระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม ตลอดจนให้ความรู้เกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ หรือสื่อออนไลน์ให้มากขึ้น โดยจำเป็นต้องแสดงบทบาททั้งผู้นำเสนอข่าวและผู้ส่งมอบองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนไปพร้อมกัน ภายใต้มุมมองเชิงปทัสถาน เพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระยะยาว

5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำกับดูแลสื่อสังคมออนไลน์ จำเป็นต้องกำกับติดตาม ตรวจสอบ และมีมาตรการดูแลการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่อาจนำมาซึ่งความเสียหายต่อสังคมและประเทศชาติ เช่น การปลุกเร้าให้เกิดความเกลียดชัง การใช้ความรุนแรง และการละเมิดกฎหมายหรือสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นๆ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จันทิมา พิจารณ์. (2551). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่*. (Unpublished Master's thesis), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. เชียงราย.
- ทรงยุทธ ดันวัน. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโคก อำเภอฟัง โคน จังหวัดสกลนคร*. (Unpublished Master's thesis), มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. สกลนคร.
- พลุทธิสาร หุมพล. (2540). *ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภิเชก ชัยนรินทร์. (2554). Edge Rank สำคัญไฉนต่อการทำ Facebook Marketing. *ผู้จัดการ 360 องศา*, 3(34), 142-143.
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. (2553). *รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ศิริพร กนกชัยสกุล. (2553). *เครือข่ายสังคมออนไลน์*. *วารสารนักบริหาร*, 30(1), 29-32.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2554). *จากการปฏิวัติประชาธิปไตยในอาหรับถึงวิกฤตการณ์ในไทย: การเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตยของโลก*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2539). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2550). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เสถียร เขยประทับ. (2551). *การสื่อสาร การเมือง และประชาธิปไตยในสังคมพัฒนาแล้ว*. กรุงเทพฯ: วิพริ้นท์ (1991).
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2550). *สื่อมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Milbrath, L. W., & Goel, M. L. (1977). *Political participation: How and why do people get involved in politics?* (2nd ed.). Chicago, IL: Rand McNally College publishing.
- Pye, Lucian W. (1966). *Aspect of Political Development*. Boston: Little Brown and Company